

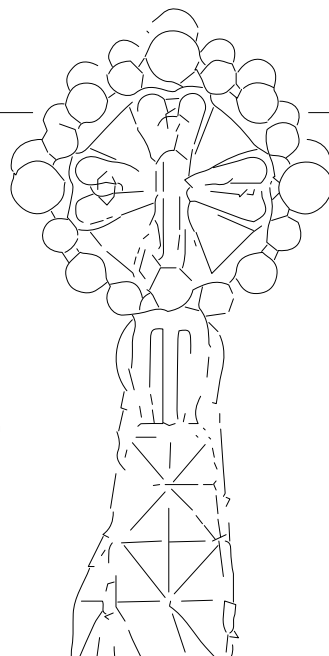
ELS NENS DE GAUDI

**LA INSÒLITA APOSTA DE L'ARQUITECTE
PER SALVAR LA SAGRADA FAMÍLIA**

El 1914, l'arquitecte Antoni Gaudí va impulsar visites a la Sagrada Família adreçades especialment als infants de les institucions benèfiques de la ciutat. Les visites no buscaven recaptar fons, sinó formar una nova mentalitat i generar vincles amb aquells que un dia serien els continuadors d'aquesta construcció tan gran i emblemàtica. La documentació d'aquestes visites, fins ara inèdita, es conserva al fons arxivístic del secretari de Gaudí.

Text de CHIARA CURTI

U

IDEA: ALBERT BERNAT / POSTPRODUCCIÓ: PEP MONTJOYA

Un matí del 1914, quatre-cents infants van creuar la porta del recinte del temple de la Sagrada Família de Barcelona. En aquell punt, els esperaven els joves de l'Escola d'Arquitectura, que amb el temps van ser anomenats *deixebles de Gaudí*. Acollien els infants i els conduïen fins al centre de l'esplanada. El punt de trobada era una gran creu situada a l'entrada del recinte.

Un cop a dins, tota la construcció quedava a la vista i se'n podia admirar el conjunt. A la ciutat, es deia que la Sagrada Família semblava més una ruïna que una obra en construcció, però els petits s'ho miraven tot amb els ulls ben oberts. L'absis, encara inacabat, semblava abraçar l'espai; la façana del Naixement, envoltada de bastides, deixava entreveure una intenció clara de projectar l'edifici cap als seus campanars. Els carrils per a les vagonetes d'obra envoltaven la façana i el seu anar i venir distreia els infants. Els coberts, destinats a la feina dels obrers, marcaven el perímetre del recinte. Al voltant hi havia imatges de pedra de mida desmesurada: figures humanes i animals esculpits que, des del punt de vista d'aquells petits, es convertien en un món fantàstic, gairebé de somni. I pensar que s'havia qüestionat tant el fet que Gaudí col·loqués les imatges abans d'acabar la construcció!

Una construcció polèmica

També hi havia hagut crítiques respecte a la pràctica de disposar a la façana figures provisionals, de guix i exposades a la pluja; algunes fins i tot incompletes, perquè això feia la impressió de ser una obra descuidada. Però, per als infants, aquell anar i venir d'imatges –que es canviaven, se substituïen i s'incorporaven amb rapidesa– ofería la possibilitat de crear, a cada visita, un nou relat. Mentre la ciutat relegava la Sagrada Família a un lloc per a cabres i pobres, els nens la vivien com un món de meravelles.

El mateix Antoni Gaudí, que no era aliè a les crítiques, quan explicava la Sagrada Família als infants, perquè també participava en la visita, deia que la façana del Naixement bé podria haver-se anomenat *la façana dels mormuris*, ja que no mancaven els qui en parlaven malament. Amb aquelles afirmacions, l'arquitecte feia riure els infants, encara que parlés de debò.

ELS ARQUITECTES DEL FUTUR

A partir del 1914 i fins a la seva mort, Gaudí va dedicar diversos dies a la setmana a explicar el temple als nens. L'arquitecte era conscient que la construcció duraria generacions.

LA PRIMERA PEDRA

La Sagrada Família va començar a construir-se el 19 de març del 1882. En aquesta imatge del 1915, ja s'hi aprecia la façana del Naixement.

ALBUM / BRIDGEMAN IMAGES

De fet, aquell 1914 havia canviat radicalment la manera de construir el Temple Expiatori de la Sagrada Família: d'una banda, en lloc de posar pedra sobre pedra, l'arquitecte havia centrat l'atenció a modelar maquetes capaces d'explicar el projecte en conjunt i, per això, havia decidit convidar tots els nens de Barcelona perquè visitessin l'obra.

D'on venien els nens?

Davant la incomprensió que el temple en construcció suscitava en aquell moment a amplis sectors de la ciutadania, amb aquesta iniciativa adreçada a la infància, Gaudí buscava formar una societat nova: no només perquè els nens i nenes compreguessin la visió del projecte, sinó perquè, en un futur, es fessin responsables de l'obra del Temple. Dit d'una altra manera, volia crear una societat de futurs constructors. A diferència dels altres visitants, als infants no se'ls demanava una almoïna, sinó que elaboresin un text sobre la vivència al Temple de la Sagrada Família, dels quals es conserven diverses mostres.

Es va començar per convidar la canalla de la Casa de Caritat, els més pobres de Barcelona, aquells que

podien identificar-se més directament amb el concepte de la Sagrada Família de Natzaret: els nens de les institucions benèfiques i dels orfenats van ser els primers a participar en el creixement del temple, una forma de recordar la famosa expressió bíblica "els darrers seran els primers".

Tot seguit, la invitació es va estendre a les escoles de la ciutat: van participar en les visites centres catòlics i d'ensenyament lliure, sense distinció. Al cap de pocs anys, també s'hi van afegir les mestres, les escoles femenines i les mares dels infants acollits a les institucions. Amb aquella decisió, els nens i les dones,

ALBUM / INSTITUT DE RECERCA GAUDÍ

OPISSO / L'ESQUELLA DE LA TORRENTA, 1919

HO SABIES?

Una paradoxa econòmica

La Sagrada Família està concebuda com un temple expiatori, és a dir, destinat a reparar o compensar els pecats comesos contra Déu. Seria lògic pensar que en temps d'abundància, les donacions augmenten;

en temps de restricció, disminueixen. En el cas de la Sagrada Família, però, va passar el contrari: mentre la burgesia barcelonina incrementava la riquesa, el temple va deixar de rebre donacions.

un col·lectiu silenciós i silenciats, es van convertir en testimonis privilegiats de la construcció del temple.

Dèficit material i urgència moral

Mentre la ciutat gaudia d'una prosperitat econòmica inèdita, la Sagrada Família travessava la crisi més greu de la història: un dèficit de 30.000 pessetes, quan aleshores el jornal diari d'un obrer era d'una pesseta. El diari il·lustrat *La Hormiga de Oro* va ser l'únic que va saber recollir les contradiccions d'aquella època i els problemes de la Sagrada Família.

“En el año 1915, el déficit de las obras del Templo alcanzó la cifra de 30.000 pesetas, y la Junta Constructora, presidida por el delegado del Prelado diocesano, acordó suspender provisionalmente todos los trabajos, a excepción de la construcción de los modelos y del proyecto. No obstante (...), se continuó trabajando en todo el recinto de la Sagrada Familia. Los obreros no advirtieron cambio alguno. Gaudí, arquitecto director, renunció a sus honorarios desde el momento en que se inició el déficit y pidió limosna entre sus amistades para poder atender al salario de los trabajadores; más adelante lo hizo acompañado del tesorero de la Junta, visitando a diversas personas y recibiendo tanto limosnas

como desprecios. Se organizó asimismo una campaña dirigida a la juventud en edad escolar, encabezada por los alumnos de la Escuela de Arquitectura, y se procuró dar a conocer la precariedad de la situación también a través de la prensa.”

En comptes d'insistir en la recaptació de fons, l'arquitecte va optar per la infància, i les crítiques no van trigar a arribar, perquè les criatures no podien resoldre el problema financer. Era cert. Però la

infància constituïa un dels grans problemes socials del moment, i la Sagrada Família, per poder-se construir, necessitava una societat capaç de florir en conjunt, i no pas —com estava passant— beneficiant encara més els rics a costa del sacrifici dels més febles.

En una carta pastoral titulada *L'esperit en el problema del treball*, el bisbe Torras i Bages, gran amic de Gaudí, descrivia, la situació social de la ciutat: *“Ante nuestros ojos se presenta el triste espectáculo de la disolución de la familia obrera a manos del industrialismo manufacturero, que, si no se le pone remedio, conducirá a nuestra sociedad a un estado salvaje. Por causas irresistibles, el trabajo en la fábrica ha caído en gran parte en manos de mujeres y niños, y ahora vemos a menudo el mundo al revés: la mujer casada que trabaja ante el*

L'ARQUITECTE VA SER CRITICAT PER OPTAR PER LA INFÀNCIA, LES CRIATURES NO FEIEN DONATIU

EL GUIA DEL TEMPLE

L'arquitecte sempre fruïa explicant el seu projecte, tant si el públic eren autoritats com nens. A la imatge, Gaudí durant una visita a les obres del nunci del papa, el cardenal Francesco Ragonese, i del bisbe de Barcelona, Enric Reig (1915).

Templo Expiatorio de la Sagrada Familia

VISITAS ESCOLARES
 Las últimas visitas escolares al templo de la Sagrada Familia han sido:
 El día 21 de Enero: «Grop Juventut de Barcelona, con 26 visitantes y el Pomell de Joventut «Comi a germans», con 11.
 Día 22: Veintidós alumnos de las Escuelas Pías de Sarriá, con el P. Julián Centelles. Fueron acompañados por el 'Gula oficial del Templo, no concurriendo ningún vocal de la Junta de Construcción por ignorarse anticipadamente dichas visitas.
 Ayer jueves, visitaron las obras del Templo 139 alumnos de las escuelas que sostiene el Centro Moral Instructivo de Gracia, con tres profesores y el director espiritual reverendo don José Serra, pbro. Acompañábalos el vocal delegado de escuelas del Centro señor Camps.
 En el Templo fueron recibidos por el vocal delegado para las visitas escolares por la Junta de Construcción. Después de orar ante el Santísimo Sacramento en la cripta, pasaron los escolares y profesorado a visitar las obras de la explanada, sección inferior de los claustros, talleres exteriores, fachada del Nacimiento y obra alta de los campanarios. La visita comenzó a las diez de la mañana terminando después de la una de la tarde, saliendo todos los concurrentes maravillados de la obra que les había dado a conocer.
 La Junta ha recibido las siguientes peticiones, que han sido atendidas inmediatamente.
 Día 28 de Enero, por la tarde conferencia con proyecciones, paradoria de una visita colectiva, el Centro Católico de San Pablo en la parroquia del mismo nombre.
 El día 2 de Febrero próximo, visitarán las obras a las tres de la tarde los asociados a la Visita Domiliaria de la Sagrada Familia en parroquia de Santa Madrona, y las cuatro y media tendrán función religiosa en la cripta.

LA PREMSA SE'N FA RESSÒ
 Les poques imatges que es conserven de nens a la Sagrada Família es van publicar a la revista *El Propagador de la Devoció a San José*, capçalera editada a Barcelona entre el 1867 i el 1947.

telar y el marido en casa meciendo la cuna y cocinando; mientras que los niños, en lugar de pasar su infancia en el hogar, donde debería formarse su corazón, y en la escuela, donde su inteligencia debería ser instruida, están en el taller o en la fábrica, perdiendo sus almas y sus cuerpos, y aniquilando así a las generaciones futuras”.

Una preocupació justa. Tot i així, no deixa de sorgir la pregunta: per què, en un moment de crisi, Gaudí va organitzar una activitat que exigia esforços addicionals, més enllà dels necessaris, per a l'evolució normal de les obres? Per què afegir problemes als problemes?

Fins i tot, es van preparar fulletons per donar a conèixer la iniciativa: *“Humilde y silenciosa, la gran obra ha querido asociar su crecimiento al de nuestros hijos”*. Les visites infantils al temple van ser nombrosíssimes. Els documents més eloqüents són les fotografies on es veuen grups de fins a quatre-cents nens visitant el temple, amb Gaudí com a guia!

“Les novetats són coses ja velles”

L'arquitecte sempre començava la visita intentant sorprendre els infants, i amb les seves explicacions els deixava bocabadats. Afirmava amb convicció categòrica: “Aquí no estem construint una església nova”, perquè “les novetats són coses ja velles”. I assegurava que l'obra no era seva, “sinó de les generacions que l'havien de succeir”, és a dir, d'ells mateixos, dels nens i nenes que l'escoltaven. També els citava el le-

ma de sant Agustí: “No es pot estimar allò que no es coneix”, expliquen els escrits dels petits visitants localitzats al fons Joan Martí Matlleu, secretari del mestre, a l'Arxiu Diocesà de Barcelona. I no es demanava a les criatures que memoritzessin tot el que se'ls explicava, com era habitual en l'educació de l'època, sinó que estimessin allò que seria el seu temple.

Gaudí es presentava de forma tan humil que pràcticament cap infant, en el seu relat, no recorda el nom de l'arquitecte. Apareix com *el Sr.* Això sí, recorden que tenia una barba gran, que era molt simpàtic i que explicava moltes coses. Segons els escrits que es conserven, començava fent-los diversos preguntes: “Què distingeix la Sagrada Família dels altres edificis?”. Els nens solien assenyalar els campanars: “Sembles xemeneies!”, deien. Gaudí els corregia: “Però més alts que qualsevol altre campanar o xemeneia de Barcelona”.

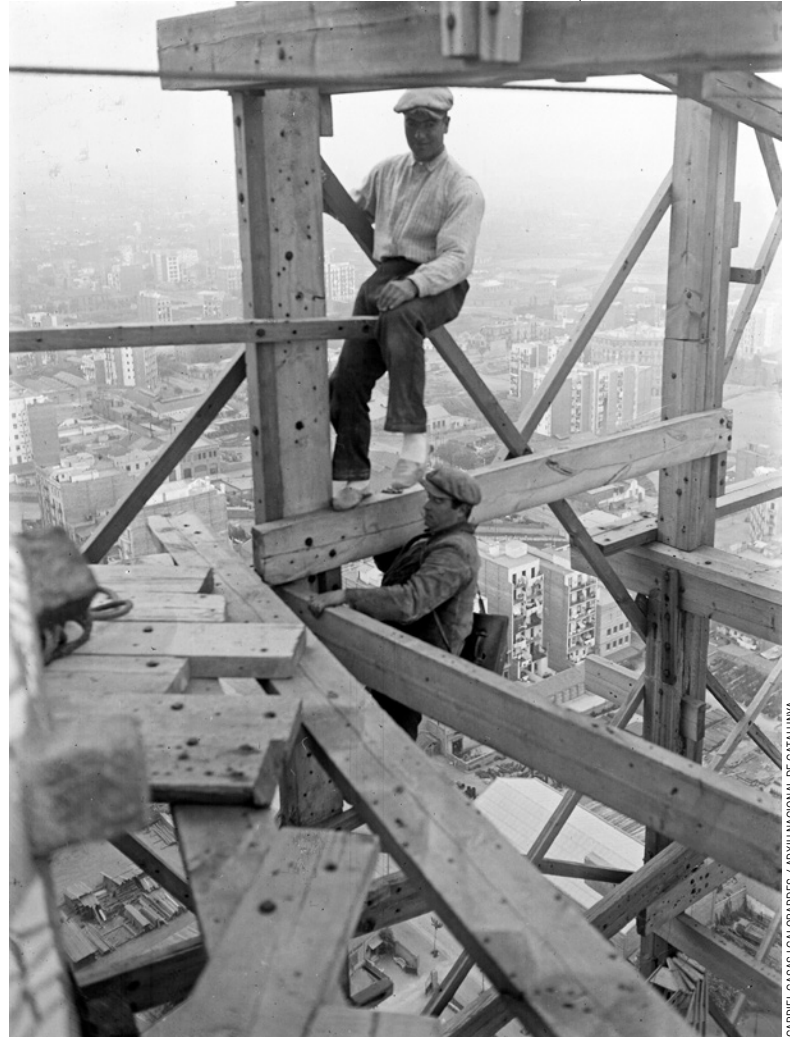
Seguia parlant-los del futur de la construcció i vinculava l'alçada amb la imatge de Déu: “El que està destinat a Déu ha d'estar per sobre de tot”. A més, afegia que els campanars en construcció eren com torres de vigilància i de protecció: torres que defensaven la ciutat dels raigs, que feien possible anticipar les tempestes i alertar de la presència de l'enemic. I, com que era un servei per a tota la comunitat, aquelles estructures es convertien en un senyal de fraternitat.

ELS INFANTS DESTAQUEN QUE EL GUIA “TENIA BARBA, ERA SIMPÀTIC I XERRAVA MOLT”

FUNDACIÓ JUNTA CONSTRUCTORA DEL TEMPLE EXPIATORI DE LA SAGRADA FAMÍLIA

GABRIEL CASAS (C) GALIARDIES / ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA

El símbol de la creu

Malgrat la benvinguda inicial, la visita pròpiament dita començava a l'esplanada, l'espai on algun dia creixeria la nau central, però on, en aquell moment, encara no hi havia res. Perquè es poguessin imaginar com seria, l'arquitecte demanava als nens que dibuixessin una creu sobre el seu cos. A partir d'aquell gest, i ajudant-se de les marques traçades a terra que assenyalaven la planta de l'edifici, els explicava que l'església tindria aquella mateixa forma de creu. D'aquesta manera, el cos de l'infant i l'arquitectura encara inexistent quedaven vinculats mitjançant una analogia directa.

A continuació, col·locava una creu de fusta en posició vertical sobre el terra, per mostrar que la torre central de la Sagrada Família culminaria també en una creu. Així, la creu apareixia com a idea central del projecte: una forma traçada horitzontalment sobre el terra i projectada verticalment cap amunt, com un eix que organitzava tot el temple. També els especificava que aquell gest inicial no era només un símbol, perquè, quan es dediqués l'església, el bisbe dibuixaria creus sobre les columnnes, com havien fet als seus cossos. Amb aquella escenificació, el temple es presentava com un organisme vivent, que estava

UNA FEINA DE RISC

Operaris sobre una bastida durant la construcció de les torres de la Sagrada Família (1930). Al fons, es poden veure edificis d'algunes illes de l'Eixample.

'ELS DARRERS SERAN ELS PRIMERS'

La canalla en els orígens del temple

La infància sempre va tenir un lloc molt especial dins del Temple Expiatori de la Sagrada Família. Des dels orígens, els Devots de Sant Josep —quan encara no sabien que serien els futurs promotors del temple— publicaven una revista destinada a fer conèixer la figura del sant.

Es titulava *El Propagador de la Devoció a San José*. A cada número, els protagonistes eren els últims de la societat: les persones més pobres i, entre elles, els més petits, els nens i els adolescents. Res més lògic: sant Josep i el Nen Jesús també havien estat pobres i humils.

**UNA VISITA
ADAPTADA**

Els nens podien arribar fins a l'altura de la Coronació de Maria; en canvi, els adolescents tenien accés a les bastides adaptades més elevades. En els escrits, tots recorden la vista magnífica de Barcelona.

creixent amb ells. La senzillesa d'aquell gest permetia que els infants poguessin exposar-ho fàcilment als altres i, potser, recordar l'explicació cada cop que tornessin a veure una creu.

Gaudí, més que presentar el que estaven veient, els introduïa en el projecte futur: els parlava de com pensava acolorir la façana del Naixement, del perfum que desprendrien les roses del Portal del Roser un cop conclòs, i de com, des de dins del temple, se sentiria el rilar dels ocells al costat del cant del cor, i molt més. Amb el seu relat, l'arquitecte els transmetia que construir la Sagrada Família no es podia reduir a col·locar una pedra sobre una altra amb la màxima rapidesa possible, sinó que cada part s'estava creant mitjançant la contemplació, però, sobretot, que ara ells ja sabien com havia de seguir l'obra. Els estava encarregant una responsabilitat.

Quina emoció!

Abans de pujar a les torres, Gaudí fins i tot havia previst un temps per esmorzar o berenar, segons l'hora de la visita. Un gest senzill que deixava entreveure que allò essencial no era que rebessin la informació més completa, sinó que els nens fossin feliços.

Després, la visita seguia accedint a l'interior de la façana del Naixement, per l'escala de llevant. Segons l'edat, es podia pujar a diferents alçades: els més petits podien arribar fins al primer pont, a l'altura de la Coronació de Maria; en canvi, els adolescents tenien accés a les bastides més altes. Gaudí les va projectar expressament. En aquesta zona, les bastides eren més amples que les habituals i tenien bancs continus al llarg dels laterals, pensats per garantir la seguretat dels visitants, permetre moments de descans i facilitar l'adaptació progressiva a l'alçada.

La visita a les torres i la pujada als campanars era un dels moments més memorables del recorregut: tots els testimonis infantils que es conserven en fan esment. Els nens recorden l'ascens, la vista magnífica i àmplia sobre la ciutat i com van sentir una sensació d'allunyament respecte del món quotidià. La torre apareix, així, com un lloc de revelació: no només pel que es veu des de dalt, sinó pel canvi de mirada que produeix.

ALBUM / INSTITUT DE RECERCA GAUDÍ

Des d'aquella posició privilegiada, se'ls ensenyava com podia canviar el punt de vista sobre la realitat i descobrir que les coses, des de la distància, són diferents. I com, de cop, des dels campanars, les seves vides, estancades en un orfenat, se situaven com per miracle entre el mar i la muntanya, en un paisatge paradisiac. També els obrers del temple hi participaven activament, senyalitzant els recorreguts i acompanyant els grups infantils. En recordar la primera d'aquelles visites, un dels treballadors va escriure: "L'alegria ha arribat a l'obra". Els nens aportaven joia al temple en construcció, com el Nen Jesús que naixia en aquella façana.

UNA FEINA ARTESANA

Domènec Sugrañes, arquitecte i deixeble d'Antoni Gaudí, al taller de la Sagrada Família, cap al 1920.

Una documentació molt valuosa
Gaudí va conservar els escrits dels nens que van visitar la Sagrada Família durant tota la vida, juntament amb la seva documentació personal. Els petits visitants van explicar el dolor de Gaudí davant la incomprensió de la ciutat, però també el seu entusiasme en parlar del futur i, fins i tot, els advertia que segurament sentirien dir d'ell que era "un boig".

L'ARQUITECTE VA CONSERVAR ELS ESCRITS DELS NENS DURANT TOTA LA VIDA

La visita a les torres i la pujada als campanars era un dels moments més memorables del recorregut: tots els testimonis infantils que es conserven en fan esment. Els nens recorden l'ascens, la vista magnífica i àmplia sobre la ciutat i com van sentir una sensació d'allunyament respecte del món quotidià. La torre apareix, així, com un lloc de revelació: no només pel que es veu des de dalt, sinó pel canvi de mirada que produeix.

LA CURIOSITAT

Uns enormes cargols de pedra

El 1914, el nou bisbe de Barcelona, Enric Reig i Casanova, va visitar la Sagrada Família, en plena crisi econòmica. Tot i que amb el temps la relació entre l'arquitecte i l'eclesiàstic es va consolidar, en un primer moment, davant de la gravetat de la situació financera, el bisbe va arribar a

aconsellar el tancament del temple. Va manifestar dubtes seriosos sobre la conducció de les obres, en particular pel fet que, tot i que l'absis estava acabat, els cargols de pedra encara no s'hi havien col·locat.

Si observem les fotografies de l'època, es distingeixen

clarament petits camins al voltant d'aquestes escultures, i s'adverteix que un dels cargols té trencat un tentacle ocular. Gaudí utilitzava aquest espai com a lloc de joc i de sorpresa, especialment durant les visites dels infants. Tot fa pensar que un nen el deuria trencar.

JOAN MARTÍ MATLLEU

La importància del fons arxivístic del secretari

Els documents relatius a les visites infantils es conserven a l'arxiu de la secretaria particular d'Antoni Gaudí, que custodia l'Arxiu Diocesà de Barcelona.

L'arquitecte era plenament conscient que les seves explicacions sobre el temple tindrien una transcendència en el temps. Per això va triar com a secretari personal un perfil poc comú: Joan Martí Matlleu, professor catequètic de l'Escola de Comerç de Barcelona, especialista en Filologia Espanyola i taquígraf expert.

De l'arxiu de la secretaria de la Junta Constructora de la Sagrada Família, de la qual estava a càrrec Martí Matlleu, se'n conserven deu caixes. S'hi reuneixen

documents de naturalesa diversa: manuscrits, textos mecanografiats i retalls de premsa. Tot i que no aporten informació nova sobre el procés cons-

tructiu, el seu estudi permet conèixer la vida quotidiana que es desenvolupava en el temple mentre Gaudí encara vivia, i, en particular, què deia l'arquitecte durant les visites.

CONVERSES D'ALT VALOR

En la condició de taquígraf, el secretari prenia nota de les converses que mantenia amb Gaudí i posteriorment les transcrivía perquè el mateix arquitecte les corregís. Aquesta documentació constitueix la part més complicada d'estudiar, ja que està escrita de forma taquígràfica, hi ha correccions abundants i, de vegades, de manera fragmentària i incompleta.

Amb el temps, es van obrir les visites a totes les escoles de Barcelona. Els alumnes de les Escoles Pies van recordar, a la publicació del seu col·legi, que Gaudí els va acompanyar fins a la sortida. En acomiadar-se, es va commoure i el van veure plorar. Es va treure un mocador blanc de la butxaca i els va saludar.

Per exemple, Joan Bosch i Prats va visitar el temple el 1918; aleshores tenia quinze anys. El seu escrit, titulat *Impresiones de la Sagrada Família*, ens aporta una descripció precisa de l'experiència: *"Hace algunos días que fuimos todos los alumnos de la Escuela de Comercio a visitar la Sagrada Família. Mucho me gustó lo que vi, ¡cuánto trabajo representa lo poco que hay hecho y cuánto inmensamente más lo mucho que queda por hacer...! Me fijé en la fachada, en la que hay de todo: gallos, gallinas, palomas, corderos y toda clase de aves, hay cabezas de toros, dos hermanos gemelos, figuras de yeso que después derrumbaban para ponerlas de piedra, lo que da lugar a que los curiosos ignorantes digan que pierden el tiempo y el dinero (...). De todo lo mucho que vi, ¿qué podría decir? Todo muy bello, muy grande, y yo... muy pequeño, pequeñísimo para describir su hermosura y su grandeza. Guardo en mi memoria las impresiones recibidas en aquella visita, y espero otro día visitarla de nuevo, y cuando haya pasado mucho tiempo tal vez sabré explicar mejor lo que ahora tan solo sé sentir"*.

Al llarg dels anys, les visites es van anar incrementant. Als nens els quedava gravat el dolor que sentia Gaudí per la incomprensió que rebia per part dels barcelonins. Un nen que signava el relat com a E. Rahola el començava així: *"Este gran templo, situado en los alrededores de Barcelona, ofrece a los extranjeros mucho que admirar y alabar, pues los habitantes de esta ciudad*

parecen no saber admirar ni hacer caso de una obra de arte como es la Sagrada Família".

Un temple únic i irrepetible

En tots els textos, queda clar que els nens entenien perfectament que a ells els corresponia la continuació de l'obra, i que duraria diverses generacions, ja que una de sola només hauria construït una obra insignificant: *"[Gaudí] También nos dijo que un americano, visitando el circo de una antigua ciudad de Francia, preguntó cuánto costaría construir otro igual, y el guía le contestó que serían necesarios dos mil años, es decir, el tiempo que hacía que dicho circo estaba hecho. Después, Gaudí dijo que, para conmemorar la apertura del canal de Panamá, los yanquis quisieron celebrarlo reproduciendo la plaza de San Pedro de Roma, pero como vieron que les iba a costar mucho dinero la hicieron más pequeña, y no tuvo ni podría tener tanta fama como la auténtica, que databa de tantos años. Dimos las gracias por sus explicaciones al señor Gaudí y nos despedimos de dicho señor, siendo muy alabado por todos"*.

La revista *La Hormiga de Oro* acabava aquell article en què destapava les dificultats financeres de les obres de la Sagrada Família dient: *"Al cabo de dos años se había logrado cancelar la deuda y se volvió a la normalidad, sin que las obras se hubieran suspendido ni un solo día, ni que los obreros hubiesen dejado de percibir puntualmente su salario"*. Però, indiferents al context econòmic, les visites infantils van seguir el seu curs. Gaudí va triar no renunciar a l'alegria. Hi havia qui li havia sentit dir: *"Em dic Gaudí, amb l'accent a l'última vocal. La paraula procedeix del llatí gaudere, que vol dir 'gaudir'"*. ¶

ELS NENS RECORDEN EL DOLOR QUE SENTIA GAUDÍ PER LA INCOMPRESIÓ REBUDA

PER SABER-NE MÉS. Dobres publicades sobre l'arquitecte modernista n'hi ha moltes, però us recomanem *El meu Gaudí. La biografia escrita pels seus amics*, de Chiara Curti (Triangle Postals, 2025); *La Sagrada Família. Catedral de la llum*, de la mateixa autora (Triangle Postals, 2024); *La Sagrada Família segons Gaudí: comprendre un símbol* (Gurp 62, 2010) i *Antoni Gaudí, vida i obra* (Proa, 2024), tots dos d'Armand Puig; *Codi Gaudí*, de Joan Bosch (Ara Llibres, 2021) i *La basilica de la Sagrada Família*, de Jordi Faulí (Editorial Palacios y Museos, 2016). I, òbviament, la Sagrada Família també es mereix una visita: sagradafamilia.org.

CHIARA CURTI
Arquitecta, doctora en Humanitats i especialista en Gaudí